

TEMEL KAVRAMLAR

DİVALEKT = LEHÇE:

Bir dilin tarihsel, toplumsal, kültürel sebeplerle zaman ya da uzamda söyleyiş, dilbilgisi ve sözlük açılarından ayrılaşmış biçimidir (Vardar 2002: 142). Diyalekt aynı zamanda kendi kelime dağarcığı ve grameri olan sözel (sözlü veya işaretli olan ama mutlaka yazılı olmayabilen) bir iletişim sistemidir.

DİVALEKTOLOJİ = LEHÇEBİLİM:

Dilin ayrıştığı lehçelere, ağızlara ilişkin olguların saptanması ile ilgilenen bilim dalıdır (Vardar 2002: 142). Diyalektoloji bilimi J. Gilliéron gibi dilbilimcilerin çalışmalarıyla atılım yapmıştır. Gilliéron'un Fransızca için düzenlediği *dil atlası* dilbilimsel haritacılık çalışmalarının çıkış noktası olmuştur (Vardar 2002: 142).

DİL VE DİVALEKTOLOJİ ATLASLARI:

Haritalar toprak üstündeki izlerle sayfa üstündeki izlerin arasındaki koşutluktan doğarlar. Irmaklar, dağlar, çöller, kentler ve sınırların hepsi bir uzamı kaplar ve dolayısıyla kağıt üstünde kesin olarak aynı şekilde konumlandırılabilirler. Peki bu sistem dillere de uygulanabilir mi? Joshua Fishman'a göre diller gerçekte bir uzamı kaplamazlar. Yalnızca onları konuşan insanlar ve kurumları uzamsal açıdan konumlandırılabilir. Bu yüzden dillerin harita bilimi her zaman nüfus bilime bağlıdır. Nüfus bilim ise bir bölgede ya da özel bir yerde canlı bir dili konuşanların sayısı gibi genelde hükümetlerce sağlanan bilgilere bağlıdır. Birçok durumda hükümetin etnik ya da özel dinsel topluluklarla ilişkili kimi dillerin kullanımını kolaylaştırma ya da o dilleri yasaklamaya yönelik siyasetlerine göre bu sayılar şişirilir ya da az gösterilir. Bu nedenle dil haritacıları genel olarak resmî verilerden en iyi, en güvenilir verileri ortaya çıkartabilmelidir. O bilgileri başka uzmanların ya da daha tarafsız uluslar arası ajansların çalışmalarıyla karşılaştırarak bir ölçüde başarılı olurlar (Breton 2007: Fishman'ın önsözü s.6).

AĞIZ: Yetiştikleri bölge, meslek, çevre ve öğrenim farkları gibi etkenler dolayısıyla bir dilin kişiden kişiye değişen kullanımını ve konuşma biçimleridir (Korkmaz 1992: 4).

ŞİVE: Kavram Fransızca asıllı accent "aksan" sözünden gelmektedir. Aynı dil çevresinde bir yöreye, bir topluluğa özgü konuşma biçimi, söyleyiş özelliklerinin tümüdür (Vardar 1998: 196).

DİL COĞRAFYASI: Dil olgularının uzamdaki dağılışı alanlarını inceleyen bilim dalıdır. Coğrafi kökenleri farklı bireylerin ya da toplulukların bir dili kullanmalarında görülen değişiklikleri inceleyen bilim dalıdır. Dil, lehçe, ağız, iki dillilik, çok dillilik kavramlarını tanımlamaya çalışır.

DİVALEKT COĞRAFYASI: Dillerin lehçe ve ağızlar halinde dağılışı ve bunların kültür, tarih, yerleşim tarihi açısından aydınlattığı gerçekleri araştıran alandır.

DİVALEKT SINIRLARI: Diyalekt veya dil sınırları siyasî sınırlar gözönüne alınmaksızın dilin ya da diyalektin yayıldığı alanı içine alan sınırlardır. Diyalektoloji atlasları bir diyalektin bitip başka diyalektin başladığı sınırları gösterebilir ve böylece diyalekt sınırları çizilebilir.

DİVALEKT SÜREKLİLİĞİ: Diyalekt sınırları çoğunlukla kesin çizilemez ve böylece bir diyalekt konuşurunun başka bir diyalekt konuşurunu anladığı gözlemlenir. Buna diyalekt sürekliliği denir. Örneğin Türkmenistan'ın Özbekistan sınırındaki köylerinde Özbek Türkçesinin anlaşılması ve kullanılması gibi.